

Пуковник **ДУШАН БАЈИЋ** и потпуковник **ЈОСИП ДОБША**

УЛОГА ВОЈНООБАВЕШТАЈНИХ ОРГАНА ПРИ САСТАВЉАЊУ И СПРОВОЂЕЊУ ТАКТИЧКИХ ЗАДАТАКА

Да би један тактички задатак успешно одговорио својој намени потребно је да при његовом састављању и спровођењу, поред претставника осталих родова и служби, узму учешћа и обавештајни органи.¹⁾ Међутим, у пракси се у овом погледу приступа разнолико, при чему се понекад, изгледа, недовољно сагледавају улога и задаци обавештајних органа. Због тога ћемо покушати да изнесемо своје мишљење по овом питању, обрађујући три питања за која сматрамо да чине суштину проблема. А то су:

— улога и задаци обавештајних органа при састављању и разради тактичких задатака;

— која наставна питања из делокруга војнообавештајне службе треба у тактичким задацима обрадити; и

— улога и задаци обавештајних органа при спровођењу тактичких задатака.

I

При састављању и разради тактичког задатка треба обрадити и решити извесна питања обавештајне природе, по којима су највише заинтересовани обавештајни органи. Тако, да би један тактички задатак заиста био добро састављен, од прворазредног је значаја како ће се у њему поставити и разрадити супротна страна — „непријатељ“²⁾. Ово зато што у стварној ратној ситуацији груписање непријатеља и распоред његових снага и средстава пресудно утичу како на одлуку команданта, тако и на рад појединих органа команде и штаба, као и на рад и дејство јединице као целине. Због тога ће и правилно постављање „плаве“ стране у задатку битно утицати и на решење при спровођењу тактичког задатка.

Необично је важно да се при постављању „плаве“ стране свестрано и детаљно простудира свако питање почев од основне замисли дејства па до детаљног распореда снага, а нарочито артиљерије, по-

¹⁾ Под изразом „обавештајни органи“ подразумевамо обавештајне отсеке (одељења) штаба или њихове претставнике.

²⁾ У даљем тексту „непријатеља“ ћемо називати „плави“, а сопствене снаге „дрвени“.

задинских јединица и установа и другог. Докле ће се ићи при том детаљисању зависиће од величине јединице чија се ситуација разрађује (обично се разрађивање врши за два степена ниже) и других околности. При томе циљ који се задатком жели постићи треба ускладити са тактичким принципима дејстава „плавих“, земљишним и другим условима.³⁾

При решавању ових питања у пракси се могу, углавном, појавити три различита начина рада:

— први, да разрађивач тактичког задатка сам саставља и разрађује и „црвену“ и „плаву“ страну;

— други, да разрађивач поставља и разрађује „црвену“, а обавештајни орган „плаву“ страну; и

— трећи да разрађивач поставља и разрађује обе стране уз учешће и помоћ обавештајних органа.

Кратком анализом ова три начина рада доћи ћемо до закључка који је од њих бољи и целисходнији.

Код првог начина постоји опасност да код постављања и разраде „плаве“ стране разрађивач, услед недовољног познавања „плавих“, примени погрешне и неправилне тактичке поступке, распоред и слично. Тачно је да сваки официр, како општевојни тако и осталих родова и служби, треба да познаје како тактичко-оперативне принципе дејства непријатеља тако и његову организацију, формацију и друго, али је то познавање обично уопштено и, углавном, са мало детаља. Оно често није довољно да би се могла поставити и разрадити „плава“ страна у свим потребним детаљима — поготову не у разним могућним нијансама. За то је потребно детаљно познавати тактику, организацију, формацију, тактичко-техничке податке наоружања и опреме и многа друга питања која често нису директно везана за бојиште — а такво знање могу имати и таквим подацима располагати првенствено обавештајни органи. Према томе, ти ће органи свакако бити и најпозванији да даду своје мишљење и учествују у решавању појединих питања из ситуације „плаве“ стране.

Осим тога, треба имати у виду да главни разрађивач тактичког задатка има, обично, највише пред очима циљ који се задатком жели постићи па и нехотице настоји да по сваку цену све елементе ситуације (посебно код „плавих“ због већ поменутог утицаја који њихова ситуација има на општу ситуацију) подведе под тај циљ, те због тога може каткад доћи код „плаве“ стране до недовољно реалних, па и недовољно логичних поставки.

³⁾ Овде нећемо обрађивати питање како циљ који се задатком жели постићи утиче на поједине елементе ситуације, јер би то питање излазило из оквира овог чланка, већ само наглашавамо да при састављању и разради тактичког задатка треба у првом реду имати у виду циљ задатка и њему подредити остале моменте, па чак у извесној мери и уобичајене тактичке поступке „плавих“. Али, при томе треба решаваоцима задатка, давањем погодних података уз основни задатак, указати на евентуална одступања, како би знали да се ту ради о неуобичајеним поступцима „плавих“.

Улога обавештајних органа не исцрпљује се само у постављању и разради „плаве“ стране већ се она донекле протеже и на „дрвену“. Овде се ради и о питањима која се односе на то какву улогу и место у тактичком задатку треба дати војнообавештајној служби властите јединице, тј. како најцелисходније искористити сопствене извиђачке органе, јединице и средства за прикупљање потребних података. При томе треба имати у виду да велики број података, а ако се ради о нижим тактичким јединицама онда и највећи број, прикупљају баш пешадиске јединице.

При састављању и разради тактичког задатка треба решити и многа друга питања која задиру у делокруг рада обавештајних органа као што су: наставна питања која ће се задатком обрађивати, број часова, евентуално метод спровођења задатка и друга. Осим тога, постоји и приличан број питања мање-више техничке природе (форма обавештајних прилога и слично) која треба да реши и обради искључиво обавештајни орган. А да би он то могао најцелисходније и најправилније учинити потребно је да добро познаје не само детаље и нијансе који се односе на рад „плаве“ стране већ и како је замишљено њено будуће дејство.

Из изложеног излази да је за добро састављање и разраду тактичког задатка веома корисна помоћ и активно учешће обавештајних органа.

Код другог начина рада, тј. када главни разрађивач поставља „дрвену“, а обавештајни орган „плаву“ страну, постоји више гаранција да ће „плава“ страна бити, с обзиром на тактичко оперативне принципе дејства, земљиште и друго, правилно постављена и разрађена. Међутим, овде може доћи више или мање до неусклађености између наставног циља који се задатком жели постићи и постављеног дејства и распореда „плаве“ стране. А да би се постигла та усклађеност потребно је и „дрвену“ и „плаву“ страну истовремено и паралелно постављати и разрађивати, што се код таквог начина рада тешко постиже. Услед одвојеног постављања једне и друге стране обично се губи много времена, јер се један те исти посао мора неколико пута понављати. Тако, на пример, цео задатак (рад једне и друге стране) мора се поново проанализирати, а већ постављени распоред више или мање мењати, како би се ускладила дејства једне и друге стране. Поред тога, код таквог начина рада постоји опасност да се превиде или забораве неки детаљи који би могли да у току даље разраде или спровођења задатка доведу до делимичног или потпуног отступања појединих наставних питања од циља или до „нереалних“ ситуација, решења и сличног. Исто тако, овакв начин рада могао би у извесној мери да умањи одговорност главног разрађивача у погледу реалности задатка у целини, јер се за један од битних делова рада на задатку — постављање „плаве“ стране, не би могао осећати одговорним пошто га није ни разрађивао.

С друге стране, при оваквом начину рада обавештајни органи су сувише окупирани радом само око „плаве“ стране, што може до-

вести до недовољно солидног постављања, па у извесној мери и до запостављања улоге обавештајне службе код „дрвене“ стране. Они се притом неће осећати довољно одговорним за правилно постављање питања која имају утицај на улогу, место и рад обавештајне службе код „дрвене“ стране.

Зато сматрамо да ни овај начин рада начелно не би требало прихватити и примењивати при састављању и разради тактичких задатака.

Трећи начин сматрамо најцелисходнијим, јер он скоро потпуно отклања или бар своди на најмању меру главне недостатке и првог и другог начина рада. Код овога главни разрађивач поставља и разрађује и једну и другу страну, а обавештајни орган му непрекидно помаже у постављању питања из делокруга обавештајне службе и, према томе, активно учествује у састављању и разради целог задатка, како при постављању и разради „плаве“ тако и „дрвене“ стране. То обавештајном органу омогућује да не само благовремено укаже на евентуалне неправилности и недостатке у појединим поставкама (колико се то односи на обавештајну службу), већ и да да реалан и образложен предлог за њихово отклањање. Поред тога, обавештајни орган ће у том случају моћи лакше, правилније и са више сигурности обрадити и потребне обавештајне прилоге (шеме, изводе из разних обавештајних докумената и слично).

Сматрамо да је ван дискусије да обраду чисто обавештајних питања (састављање обавештајних прилога уз основни задатак, разраду шема и докумената, итд.) треба да врши обавештајни орган уз сагласност главног разрађивача и да је он за квалитет тог рада и одговоран. По питању обраде ситуације биће детаљније речи у трећем делу чланка, док ћемо се овде задржати само на обавештајним прилозима, посебно на онима који се односе на „плаву“ страну, јер они не само да имају директан а каткад и пресудан утицај на решење задатка, већ утичу и на остварење циља који се задатком жели постићи. Због тога сматрамо да је важно и потребно да главни разрађивач обавезно прегледа и одобри све прилоге по обавештајној служби. С друге стране, обавештајни органи су дужни да разрађивачу укажу на то шта се на основу појединих датих података, као и података у целини, може закључити у погледу „плаве“ стране, односно да укажу на степен до кога се на основу датих података та страна открива. Осим тога, мислимо да би било корисно да разрађивач, још пре израде ових прилога, упозна обавештајне органе са дозвољеним степеном откривања „плаве“ стране, који ће, поред дате опште ситуације, у највећој мери зависити од циља задатка.

II

Наставна питања из делокруга војнообавештајне службе која у тактичким задацима треба обрађивати врло су разноврсна и многобројна и у најтешњој су вези са општим циљем. Од постављеног

циља зависиће и обим у коме ће се задатак разрадити. Према томе, тактички задатак може бити више или мање потпун или непотпун те ће у њему, зависно од тога, и бити више или мање наставних питања.

Сматрамо да је пре састављања задатка потребно тачно и прецизно одредити и формулисати општи циљ задатка и општа наставна питања која треба задатком обрадити. Циљ задатка, нормално, треба да одреди надлежни старешина — командант или начелник. Исто тако, он би начелно требало да одреди и општа наставна питања (на пример, из обавештајне службе: обрадити рад штаба на процени ситуације, рад обавештајних органа на прикупљању података, итд.). Према томе, разрађивачу би остало да, у духу циља задатка, већ постављена наставна питања разради и детаљнише односно и да их одреди ако то није учињено. Стога он треба да се консултује са претставницима свих родова и служби па, према томе, и са обавештајним органима.

Пошто су наставна питања разноврсна и многобројна, то ћемо овде покушати да набројимо само нека од могућних из делокруга обавештајне службе. Тако:

Ако се задатком обрађују нападна дејства, онда се у погледу извиђања и обавештајне службе могу појавити следећа питања: рад извиђачких органа на прикупљању података за време подилажења, организација обавештајне везе за време подилажења, организација осматрања по избијању пред предњи крај непријатељске одбране и за време припремног периода, рад на припреми за упућивање извиђачких органа у позадину браниоца, процена ситуације код непријатеља и састављање предлога по обавештајној служби, организација извиђања техничким средствима везе, организација прикупљања података по пробоју у дубини одбране, обрада појединих обавештајних докумената итд.

Ако се, пак, задатком обрађују одбранбена дејства, могла би се поставити следећа наставна питања: дејство извиђачког одреда, рад извиђачких органа у претпољу, припрема извиђачких органа за дејство у позадини нападача, организација осматрања у претпољу, на предњем крају и у дубини одбране, процена ситуације код непријатеља, обрада појединих обавештајних докумената итд.

Ако се задатком обрађују дејства у специфичним условима, онда наведена наставна питања треба комбиновати и прилагодити тим специфичностима (на пример, организација осматрања у шуми или планини, извођење упада при форсирању реке итд.).

Пошто наставних питања има много, а не могу се сва обрадити у једном задатку, потребно је да се при њиховом одређивању, поред постављеног наставног циља, добро проанализирају и све околности и постојећи услови (расположиви број часова, степен знања којим располажу решаваоци, итд.).

Наставна питања из обавештајне службе могу се везати било за фазе борбе (подилажење, припрема напада итд.), или за периоде

рада обавештајних органа (планирање, прикупљање података, обрада података и обавештавање).

Ако се наставна питања везују за фазе борбе, онда их треба за сваку фазу посебно набрајати. На пример, организација осматрања у претпољу, затим на предњем крају; или употреба извиђачке чете у току припреме непријатеља за напад, за време борбе у дубини одбране итд. У том случају ће се предвиђено наставно питање, односно рад наведених органа, потпуно и целовито обрадити само у тим фазама, док ће се у другима обрађивати друга питања. На овај се начин може у једном задатку обрадити доста велики број наставних питања из обавештајне службе, али ће сва она бити мање или више једнострано обрађена, тј. неће бити обухваћен рад наведених органа у целини односно у свим фазама борбе. Ако би се пак обрађивао целокупан рад појединих органа у свим фазама борбе, онда би дошло до монотоности и честог понављања при спровођењу задатка (пошто се ради о истим извиђачким органима чији су начини дејства слични скоро у свим фазама); на пример, када би се кроз сва обавештајна занимања у току једног задатка говорило само о осматрању или о раду извиђачке чете у разним фазама борбе. Поред тога оваквим начином рада обрадио би се далеко мањи број питања, у истом расположивом времену.

Ако се, пак, наставна питања вежу за периоде рада обавештајних органа, онда се она постављају оним редом како тече рад у обавештајном отсеку-одељењу без обзира на то о којој се фази дејства ради. На пример, питање „организација осматрања у одбрани“ односи се на све фазе борбе; или у питању „рад извиђачке чете у периоду прикупљања података“ обрађује се њен рад у свим фазама борбе, стим што се једном органу или питању у појединим фазама посвећује мање или више пажње. Оваквим се поступком обухвата нешто мањи број наставних питања, али се зато изабрана питања обрађују у целини и јасније се уочава непрекидност обавештајног рада као и повезаност раније прикупљених података са садашњим и будућим подацима, и испреплетаност прошлог са садашњим и будућим обавештајним радом.

Међутим, при оваквом начину постављања питања наилази се на потешкоће око усклађивања обавештајних питања са општим наставним која се, углавном, постављају по фазама борбе. Али, пошто ово усклађивање претставља мање-више техничко питање, то се оно и може релативно лако решити, ако се сматра да ће овакав рад бити користан.

На основу изложених добрих и лоших страна оба начина, сматрамо да наставна питања по првом начину треба давати у почетној фази обуке, тј. када се жели да се решаваоци задатка обуче у детаљима из рада обавештајне службе. По другом, пак, начину, боље је постављати их у каснијим фазама обуке, тј. када су решаваоци већ савладали потребне детаље из рада обавештајне службе, па треба да се обуче у повезивању тих детаља у једну целину.

Но, у сваком случају наставна питања из обавештајне службе треба да буду у најтешњој вези са општим наставним питањима и да их у суштини даље разрађују и детаљишу, што се никако не сме губити из вида.

Најзад се може поставити питање: ко треба да поставља и одређује наставна питања из обавештајне службе? Сматрамо да то треба да чини обавештајни официр у координацији са главним разрађивачем, а уз сагласност надлежног старешине јединице.

III

Улога и задаци обавештајних органа при спровођењу тактичких задатака могу се упоредити са онима при састављању и разради задатака. Наиме, видели смо да ако се жели да један тактички задатак заиста буде доброг квалитета и да је у њему обухваћен максимум могућних питања из делокруга обавештајне службе, потребно је да обавештајни органи учествују у свим фазама рада на састављању и разради задатка. То учешће је неопходно продужити и при спровођењу задатка.

По нашем мишљењу, сва занимања из чисто обавештајне службе (на пример, састављање предлога за обавештајну службу, обрада обавештајних докумената итд.) треба да спроводи обавештајни орган. Међутим, поставља се питање спровођења оних занимања у којима се, поред обавештајних, третирају и друга питања. Такав је случај са проценом ситуације где се сви елементи ситуације (непријатељ, властите снаге, време итд.) морају ценити у најтешњој међусобној вези. Зато ћемо у даљем излагању изнети своје мишљење о начину спровођења оваквих занимања.

И при процени ситуације могу се, као и при састављању тактичког задатка, применити три начина рада:

— први: да она занимања из процене ситуације која се односе на „плаву“ страну спроводе обавештајни органи, а остала други наставници;

— други: да сва занимања из процене ситуације спроводе само општевојни наставници; и

— трећи: да занимања спроводе општевојни наставници уз помоћ и коришћење обавештајних органа.

Ако се примењује први начин, онда цело занимање из процене ситуације треба поделити на неколико подзанимања, од којих ће нека изводити обавештајни органи, а остала други наставници. Ово ствара услове да процена ситуације не буде јединствена и целовита већ временски подвојена. То, међутим, претставља основни недостатак овог метода, јер се елементи ситуације разматрају не паралелно већ изоловано, без директне међусобне везе и утицаја једног елемента на други. На пример, при процени непријатеља, коју спроводи обавештајни орган, скоро се уопште не узимају, нити се с обзиром на карактер занимања могу узимати у обзир сопствене снаге, тј. како ће

евентуални будући распоред и дејство сопствених снага утицати на садашњи и будући распоред непријатеља и обратно, како ће садашње стање код непријатеља утицати на дејство сопствених снага. Слично је и при спровођењу занимања по осталим питањима (процена сопствених снага, земљишта итд.). Дакле, при оваквом начину рада могућно је, углавном, констатовати само чињенице, без анализе њиховог међусобног односа и утицаја — што би баш требало да буде срж процене ситуације. Ако би се, пак, код овог начина вршила упоредна анализа свих елемената ситуације, онда би се многе ствари понављале више пута, што умногоме умањује интересантност занимања и одузима доста времена. Истина, овај се основни недостатак може добром припремом наставника и погодним методом извођења занимања донекле ублажити, али се не може отклонити.

По другом начину, пошто сва занимања из процене ситуације спроводи један наставник, отклања се изолована анализа елемената ситуације и наставнику се пружа могућност да при анализи било ког питања (на пример, из процене непријатеља) истовремено анализира и одговарајућа питања из процене осталих елемената ситуације (сопствених снага, земљишта и слично). Међутим, код овог метода може лако доћи у питање квалитет анализе појединих питања из процене непријатеља и обавештајне службе уопште из разлога поменутих у првом делу чланка (због мање вероватноће да општевојни наставник познаје разне детаље који се односе на рад непријатеља, и сл.).

При примени трећег начина општевојни наставник спроводи целу процену ситуације користећи помоћ обавештајних органа, чиме се избегавају основни недостаци и првог и другог начина. Међутим, овде се поставља питање „како треба користити обавештајне органе?“ Ми сматрамо да је најцелисходније да обавештајни официри присуствују свим занимањима из процене ситуације, обрађујући посебну пажњу питањима која се односе на „плаву“ страну, као и на обавештајну службу уопште. Притом су они позвани да даду потребна објашњења, односно да траже од слушалаца објашњења ако оцене да су поједина питања неправилно изложена.

Незгодна страна оваквог начина рада је што једно занимање истовремено воде два (или више) наставника, те би се могло поставити питање надлежности у погледу руковођења часом (прекидање слушалаца при излагању, постављање питања и слично), а постоји и могућност приговора да се овим начином слаби ауторитет и потцењује знање општевојног наставника, који би и сам морао да зна оно што се тражи од слушалаца. По нашем мишљењу, питање надлежности у погледу руковођења часом не би требало да изазива никакве несугласице, јер је очигледно да општевојни наставник треба да руководи часом, да каналише дискусију, поставља питања, даје одговоре итд., а обавештајни официри као и остали наставници су дужни да раде под његовим руководством и покоравају се његовим захтевима. Што се тиче приговора у погледу „крњења“ ауторитета и

„потцењивања“ знања општевојног наставника, сматрамо да је неоправдан, јер успех у извођењу наставе не може бити ствар појединца, већ читавог наставничког колектива, који треба да примени најцелесходнији начин преношења знања. Најзад, и у једном и у другом случају сви се приговори морају избећи добром припремом наставника, њиховим међусобним договором и погодним методом извођења занимања.

Што се тиче питања „који је од ова три начина најбољи“, сматрамо да су сва три добра под условом да се примене саобразно наставном циљу у целини као и појединим наставним питањима. Тако, на пример, први метод је боље применити када је циљ задатка да се слушаоци обуче којим редом и како се цене поједини елементи тактичке ситуације, што се, обично, поставља у почетној фази обуке. На таквим занимањима прво се врши обрада података и на основу њих констатује стварно стање код непријатеља.

Други начин је корисно применити када циљ задатка није обрада процене ситуације, већ она служи само као средство и полазна база за разјашњење других питања. У том случају општевојни наставник, преко неколико постављених питања, само проверава како је схваћена ситуација и даје или тражи таква објашњења од слушалаца, који на оваква занимања морају доћи са већ индивидуално процененом ситуацијом.

Трећи начин је боље применити када се слушаоци треба да обуче у процени ситуације у целини, што се, обично, поставља у каснијим фазама обуке, тј. када су слушаоци већ овладали проценом појединих елемената ситуације. При овоме степен до кога ће се при процени детаљисати поједини елементи па, према томе, и степен „мешања“ обавештајног или других официра при извођењу занимања, зависи од циља који се проценом ситуације жели постићи, додавање обучености слушалаца као и од спреме и умешности општевојног наставника.

*

У овом чланку нисмо разматрали питање односа обавештајних органа према претставницима родова и служби и осталим органима штаба који учествују у састављању, разради и спровођењу тактичких задатака, јер то захтева детаљнију анализу и обраду. Овде бисмо хтели само да подвучемо потребу најтешње сарадње и међусобне помоћи обавештајних органа са претставницима оних родова и служби који у свом саставу имају извиђачке јединице, односно организовану обавештајну службу.